A GYOMOKRÓL

és visszaszorításuk természetes módszereiről

A gyomnövények ugyanolyan növények, mint dísz- és haszonnövényként tartott társaik, csak közönségesebbek, jellemzően szaporábbak, és kéretlenül jelennek meg. Így aztán – a magunk humán szempontjai alapján – irtandónak tartjuk őket. Holott fontos talajvédő funkciót ellátó, sok esetben gyógynövényekről van szó. Visszaszorításuk esetén lehetőség szerint legyünk kíméletesek a környezetünkkel.

A gyomnak tartott növények igen fontos szerepet játszanak a természetben. Az a feladatuk, hogy beborítsák az üresen álló talajt, megkössék, védjék a szél és az eső pusztító hatásától, gyökérrendszerükkel javítsák azt, majd átadják helyüket az állandóbb növénytársulásoknak.

A gyomnövények igen sokfélék lehetnek, de jellemzően ruderális vagy pionír növények, amelyek pillanatok alatt birtokba veszik a megüresedett, bolygatott földeket. Jellemzően rövid életűek, gyorsan nőnek és rengeteg magot fejlesztenek. Klasszikus példa a parlagfű *(Ambrosia artemisiifolia)*, melynek magjai évtizedekig képesek várakozni a talajban az újabb fényre kerülést jelentő bolygatásig.

Stefano Mancuso növénybiológust, a növényi intelligencia kutatóját saját bevallása szerint lenyűgözik a gyomnövények az intelligenciájukkal és az alkalmazkodóképességükkel (Stefano Mancuso: Zöld forradalom, Kossuth Kiadó, 2018). Az olasz kutató zseniális túlélési mechanizmusokkal felvértezett intelligens lényekként tekint a növényekre, amelyek helyhez kötött életmódjuk ellenére is képesek életben maradni és ellenállni a drasztikus hatásoknak.

Figyelemre méltó tény, hogy 2021-ben az év vadvirága a vetési konkoly *(Agrostemma githago)* lett. A gabonatáblák egykori veszélyes – akár mérgezést is okozó – kecses lila gyomnövénye immár annyira visszaszorult, hogy védettséget élvez.

Az ember által művelt, tehát bolygatott talajokon azonban a dísz- és haszonnövényeket elnyomó ellenséget látunk a hívatlan gyomokban. A szakemberek egyszerűen gyomfajként kezelik a jellemzően térélősködőként működő növényeket. (A gyomnövények tudományos szóval térélősködők, amelyek az általunk preferált növények életterére, erőforrásaira pályáznak.)

- A mezőgazdaságban tetemes kárt, hozamcsökkenést okozhatnak, és akár egészségügyi kockázatot is jelenthetnek egyes mérgező fajok a haszonnövények közé keveredve.
- A lakóövezetekben az allergén növények irtása kap komoly hangsúlyt.
- A természetben a hazai növényeket kiszorító inváziós növények vizsgálata és visszaszorítása van a fókuszban.
- A kis- és díszkertben döntően esztétikai szempontok dominálnak, és kizárólag rajtunk múlik, hogy az adott jövevényt örömmel fogadjuk, vagy kellemetlen gyomnak tekintjük-e.

A GYOMMENTESÍTÉS ÁLTALÁNOS GYAKORLATA

KÉMIAI NÖVÉNYVÉDELEM

A gyomnövények elleni védekezés módszerei a fáradságos kapálás, gyomlálás felől a 20. századi vegyipari kutatások eredményeként az „emberkímélő” kemikáliák irányába tolódtak el.

Jelenleg a világon – így Magyarországon is – a totális hatású, azaz a klorofillt tartalmazó zöld részeken keresztül felszívódva minden lágy és fás szárú növényt elpusztító glifozát a legnagyobb mértékben használt növényvédőszer-hatóanyag. Magyarországon 2015-ben mintegy 1,4 millió kilogrammot értékesítettek belőle. Ez a totális hatá-

A mulcs szót korábban egy *John Mulch* nevű angol kertész nevéből eredeztették, újabban azonban az óangol puha, nyirkos jelentésű molsh szóból származtatják.

Szerves és szervetlen mulcsfajták

sú gyomirtó szer egyes kutatások szerint rákkeltő lehet, más vizsgálatok szerint ártalmatlan az emberre, ellenben bizonyos segédanyagával van komoly gond, ezért az elmúlt években egyes glifozát hatóanyagú növényvédő szerek visszavonásra kerültek az EU-ban. Egyes kutatások szerint az állatvilágot sem kíméli. (Az EU egyelőre 2022-ig engedélyezte a hatóanyag használatát.)
Az engedélyezések ügyében illetékes Nébih (Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal) internetes oldala szerint „a szer használatának terjedését elősegítette, hogy az eredeti gyártó cég leginkább a glifozáttoleranciát fejlesztette a genetikailag módosított növényei előállítása során. Ennek lé-

Pitypang

A gyomok elmélyült kutatások tárgyát képezik. Rendszeres ún. gyomfelvételezések zajlanak hazánkban, amikor is tudományos módszerekkel számba veszik a különböző gyomfajokat és azok elterjedését.

nyege, hogy a kultúrnövény (pl. szója, kukorica) a génmódosítás következtében érzéketlen lesz a glifozát-kezelésre, ami gyakorlatilag szelektív gyomirtást tesz lehetővé: a gyom elpusztul, míg a kultúrnövény megmarad. A technológia a világ számos országában engedélyezett, Európában azonban – a GMO-technológiával szembeni fenntartások miatt – nem elterjedt, Magyarországon pedig tilos. A hazánkban is alkalmazott hagyományos (GMO-mentes) mezőgazdaságban a glifozátot többnyire akkor alkalmazzák, amikor elkerülhető a kultúrnövénnyel való érintkezés. Így elsősorban a tarlók és nem mezőgazdasági területek gyommentesítésére, erdészetek, illetve gyümölcsösök gyomirtására használják, és nagy szerepe van a parlagfű elleni küzdelemben is. Engedélyezett ugyanakkor a betakarítás előtti permetezés kukorica-, napraforgó-, repce-, szója-, búza-, árpakultúrákban, állományszárítás (deszikkálás), illetve a betakarítás előtti gyomirtás céljából."
Én a magam részéről messze elkerülöm a gyomirtókat, és mindenkit arra biztatok, hogy a lehetőségekhez mérten legyen kíméletes – legalább a környezetével –, amikor gyomnak tartott növényekkel találkozik. Nézzünk utána, hátha hasznos betolakodóról van szó – a gyomnövények jelentős része ugyanis egyúttal valamilyen gyógynövény is.
Ha nem is éppen az előkertben, de bizonyos zónákban meghagyhatjuk őket, hiszen például a csalánból *(Urtica dioica)* főzelék vagy áztatással növényi tápoldat, a talajtakaró tyúkhúrból *(Stellaria media)*, a kövér porcsinból *(Portulaca oleracea)* és a pitypangból *(Taraxacum officinale)* saláta készíthető. Ha pedig el kell távolítanunk őket, kemikáliák helyett egyéb eszközöket alkalmazzunk.

TERMÉSZETES MÓDSZEREK A GYOMOK VISSZASZORÍTÁSÁRA

• Preventív megoldások

A talaj takarása növényfajtától függően ásványi vagy szerves mulccsal rendkívül hasznos eszköz a nem kívánt növények tá-

Talajt takaró kaukázusi nefelejcs (Brunnera macrophylla)

FOTÓ: SLOWGARDEN

Fűcsomó eltávolítása gyomkiszúróval

Csodás „gyomokkal", főként fürtös gyöngyikével (Muscari racemosum) teli természetes biodiverz gyep egy budakeszi magánkertben

vol tartására, kiszorítására, ám még ennél is jobb megoldást jelenthetnek a talajtakaró növények, illetve a talajt fedő zárt növényállomány létrehozása.
A fák és cserjék alatt, valamint árnyéki évelőágyásokban jól használható a kéregmulcs, vagy a saját kertünkben kitermelt gallyak aprítéka. A klasszikus napos évelőágyásokban a kéregmulcs helyett levágott és felaprított növényi szárak használata javasolt, mivel a kéreg a lebomlása során sok nitrogént vonna el az évelőktől. Szárazságtűrő és sziklakerti évelők esetében ásványi mulcsot – azaz murvát, kavicsot – használjunk 3-5 centiméteres rétegben.
A talajtakaró növények széles választéka áll rendelkezésünkre napos, száraz és árnyékos helyre egyaránt.

• Mechanikai növényvédelem

A fiatal gyomnövényeket eső után könnyen kigyomlálhatjuk, és ugyancsak hasznos lehet a gyomkiszúró vagy egy erre rendszeresített kés.
Egyéves növények esetén egyszerű levágással is sokat tehetünk a nemkívánatos növények magvainak terjedése ellen, az egyéveseket ezzel gyakorlatilag ki is iktatjuk. Ezzel a levágással egyúttal a talajban hagyjuk a gyökeret, ami utóbb a talajt gazdagítja, lazítja. A kihúzott, levágott növényi részeket komposztáljuk, vagy közvetlenül, kissé aprítva helyezzük a növények tövéhez mulcsnak.
Ugyanakkor az ásással, kapálással – általában a talaj gyommentesítési célú bolygatásával – legyünk óvatosak, hiszen az a leghívogatóbb terep a gyomok számára, így végső soron kontraproduktív.

A legegyszerűbb meghatározás szerint gyomnövénynek tekintünk minden olyan növényt, amelynek jelenléte az adott helyen nem kívánatos. A fentiekből adódik, hogy a károsítás jelentőségének megítélése szemlélet kérdése.

• Fizikai növényvédelem

A térkövezett felületek réseiben kihúzhatatlanul megtapadt egy-egy gyomnövény esetén konyhai perzselőt is alkalmazhatunk. Brutálisan hangzik, de barátságosabb, mint bármilyen vegyszer. 2020-ban Budapest közterületein is elkezdtek kísérletezni a forró habos hőkezeléses gyommentesítéssel a macskakövek réseiben – éppen az idáig alkalmazott glifozát kiváltása céljából.
Kiskerti viszonyok között ugyancsak gyommentesíthetünk a kartonpapíros takarás módszerével. Ez gyakorlatilag a totális gyomirtás környezetbarát alternatívája, és alacsony vagy alacsonyra vágott növények esetében alkalmazhatjuk. Egyszerűen helyezzünk vizes kartonpapírt a megtisztítani kívánt földterületre, majd rögzítsük kövekkel, téglával, és alatta – fény híján – a növények pár hét alatt elpusztulnak.

Istvánffy Zsófia

ISTVÁNFFY ZSÓFIA
kertépítési tanácsadó

SLOWGARDEN

Kertépítési tanácsadás
fenntartható kertek építéséhez

istvanffy.zsofia@slowgarden.hu

FOTÓ: LAC